

agent

EESTI KUNSTIMUUSEUMI AJALEHT
NR 14 MÄRTS 2008

**Darius Ziura. Visuaalid/Udmurtia.
2008. Osa seeriast**

Näitus "Põhi ja kirre: kontinentaalne
alateadvus" on Kumu 5. korrusel avatud
18. maini 2008.

Magnus Enckell. Toini von Rehauseni portree. 1893. Süsi, akvarell. Turu Kunstimuuseum

Akseli Gallen-Kallela. Joukahainen kätemaks. 1897. Tempera. Turu Kunstimuuseum

Victor Westerholm. Kymijõe org. 1901. Õli. Turu Kunstimuuseum

Albert Edelfelt. Ruokolahti eided. 1887. Õli. Turu Kunstimuuseum

Soome kunstis rakendati sümbolism rahvusliku kunsti teenistusse, aga see avaldus ka Lääne-Euroopa kunstile iseloomulikus müstilises ja lüürilises vormis. Rahvusvaheline sümbolism vastandus looduslähedusele pürginud kunstisuunale naturalismile, tõi rahvuslike motiivide kõrvale inimese keerulise sisemaailma teema. Nagu kinnitab Magnus Enckelli "Toini von Rehauseni portree", mõjutas romantismi traditsioonide jätkav ja subjekti kogemust rõhutav sümbolism soome kunstis tugevasti ka modernismi süüdi.

Modernismi eelkäjad

20. sajandi alguseks sai rahvusliku kunsti kõrgaeg Soomes läbi, rahvusromantismile omane raskepärarus hakkas vähehaaval taanduma. Uus sajand tõi kaasa uued kujutusviisid. Kunst ei pidanud enam jälgendama reaalsust, uude pildimaailma ilmus rohkem valgust, heledamad värvid ja lihtsad selged värvipinnad.

Juho Rissanen oli esimene 19. sajandi lõpus loominguist tegevust alustanud tähelepanuväärne soome kunstnik, kes kuulus nende hulka, keda ta maalits – vaeste soome keelt kõnelnud tööliste ja maainimeste sekka. Oma teisel Itaalia-reisil 1903. aastal õppis Rissanen freskotehnikat, kuid huvi lihtsa tasapinnalise väljenduslaadi vastu oli avaldunud juba varem. Pariisis korraldatud Soome kunsti näituse jaoks maalits Rissanen mitu monumentaalset, lihtsast kujutatavat olustikupilti, sh ka "Surnupesijad", mis laenas seinamaalidel kõlavad värvid ja lihtsad kompaktsed värvipinnad.

Müüdid ja hingestatud inimene

Nagu kõik rahvad, vajasisid ka soomlased rahvusliku identiteedi ülesehitamiseks sümboliteid. Elias Lönnroti koostatud rahvuseeposest "Kalevala" kujunes üks sellisest kunstikultuuri sümboliloomes viljakalt toimunud tüvitekstidest. Eepose laiendatud versiooni ilmumise järel 1849. aastal tekkinud huvi soome rahvaluule vastu viis kunstnikud maa idapoolsesse ossa – Karjalasse. Sealne loodus, rahvakunst ja -luule esindasid kunstnike arvates algupärast soomlust. Pulmareisi töömatkaga ühendanud Gallen-Kallela jõudis Karjalasse 1890. aastal. Ta uuris hoolega tekstiilide ja tarbeesemete ornamente, joonistas rõivaid ja inimitüüpe. Selle reisi algas eri kunstivaldkondade esindajaid haaranud ja kümme-konk aastat kestnud karelianismi aeg.

Turu Kunstimuuseumi aarete hulka kuulub Akseli Gallen-Kallela "Kalevala", 43. laulu sündmusi kirjeldav "Sam-po kaitsmine" (1896), mille kunstnik signeeris esimest korda soomepäraseks muudetud nimega. Karelianistik võib pidada ka Pekka Haloneni, kes rahvuslikult meelestatud kunstnike hulgas oli erandlikult ka ise pärit suurest soomekeelsest taluperest. Et Haloneni oli ka rahvusliku nn Noore Soome liikumise keskseid kujusid, on tema kunsti harjutud vaatama eelkõige rahvuslikus valguses. Haloneni oli aga väga huvitatud müstikast, spirituaalsetest ja tolstoilusest. 1894. aastal tutvus Haloneni oma õpetaja Paul Gauguini mõjutusel teosofiaga.

TIINA ABEL
KUMU KURAATOR

Näitus "Soome kunsti kuldaeg" on Kumu Suures saalis avatud 28. märtsist 8. juunini 2008.

Aasta 2007 tõi Eesti Kunstimuuseumisse 221 579 külastajat, kel oli võimalus nautida erilisi näitusi ja osaleda nendega seotud üritustel. Muuseumi viies filiaalis korraldati eelmisel aastal 31 näitust, neist 20 Kumu. 2007 oli Eesti Kunstimuuseumile esimene täisaasta, mil valmis ehitatud ja renoveeritud hooned ning organisatsiooni korrastatud struktuur andsid võimaluse kontrollida, kuivõrd õigustab ennast varem väljatöötatud tegutsemisstrateegia ja uus organisatsiooniline ülesehitus. Loomulikult ei ole Kumu tulekuga tekkinud uue situatsiooni kohanemine muuseumis veel lõppenud – kogu suur struktuur on endiselt kujunemisprotsessis.

Tänapäeva muuseumi funktsioneerimise temaatika on oluline mitmest aspektist ja üks olulisemaid probleeme on muuseumile vajaliku professionaalse kaadri koolitamine. 2007. aastal pandi alus Eesti Kunstimuuseumi baasil korraldatavatele koolitusprogrammidele, millega kindlasti jätkatakse ka järgnevatel aastatel. Programmid on kahe-suunalised – esiteks mõeldud Eesti muuseumitöötajate professionaalse taseme tõstmiseks ja teiseks muuseumitöötajate järelekasvu koolitamiseks. Eesti Kunstimuuseum on sõlminud lepinguid Eesti Kunstiakadeemia, Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooliga, olemaks neile kaheastmeliseks praktika- baasiks, kus tudengid saavad muuseumitöö üldtutvustuse, praktika töös kogudega ning soovijad ka kuraatori assistendi praktika. Paraku võivad meie pingutused muuseumitöötajate järelekasvu koolitamisel osutada väheviljakaks, sest riiklik palgapoliitika ei soosi kuidagi noorte töötulekut muuseumisse. Paljude kõrghariduse ja eriväljaõppega muuseumitöötajate põhipalk jääb allapoole riigi keskmist ja see ei võimalda noortel inimestel, noortel peredel kuidagi ränases Eesti turumajanduses toime tulla ega lisa muuseumitöötaja ametile ka vajaliku prestiiži. Eesti muuseumides hoitakse Eesti rahva jaoks olulisemaid materiaalseid väärtusi kui Eesti pankades. Millal võiks Eesti muuseumitöötaja saada pangatöötajaga sarnast palka? Aga unistada ju ikka võib.

Marika Valk
Eesti Kunstimuuseumi
peadirektor

Kuldajastu kiirgus Kumu

Kui Turu Kunstimuuseum 1904. aastal oma ukse avas, said külastajad imetleda Soome teist spetsiaalselt kunstimuuseumiks projekteeritud hoonet. Tänapäeval kuulub paleed meenutav juugendlik maja Turu linnale, muuseumi juhüb ja selle kogude omanik on 1891. aastal asutatud Turu Kunstühing RY.

Turu kunstimuuseumi Soome kunsti kollektsioonis on praegu umbes 6000 teost. Seda ei ole palju, kuid kogu kunstiajalooline tähtsus on sedavõrd suur, et väikeste mõõndustega võime kõnelda Turu Kunstimuuseumist kui teisest rahvusgaleriist Helsingis asuva Ateneumi kõrval. Eriti suure väärtusega on kollektsiooni kuuluvad üksikute kunstnike kogud. Muuseumil on parim valik Soome maalikunsti suurkuju Robert Wilhelm Ekmani töödest. Üksikute kunstnike alakogusid on ka Soome kunsti kuldajastuks (1880–1905/1908) nimetatud perioodist. Selle algusaastaid iseloomustab prantsuse realismi-naturalismi omaksvõtmine, lõpp on aga seotud 1905. aastal

üldstreigiga kaasnenu ühiskondliku murrangu ning 1908. aastal toimunud soome kunsti näitusega Pariisis. Tähelepanuväärsed on Akseli Gallen-Kallela, Helene Schjerfbecki, Victor Westerholmi ning skulptor Ville Vallgreni teoste kogud. Muuseumi kollektsioonis on esindatud peaaegu kõik kuldajastu naiskunstnikud (Helene Schjerfbeck, Elin Danielson-Gambogi, Maria Wiik jt).

Düsseldorfi kaudu Pariisi

Kui Soome Kunstühing 1846. aastal loodi, polnud veel regulaarset näitustegevust ega kunstimuuseumi. 1830. aastal avatud Soome ainus, Turu Joonistuskuul ei suutnud tasemel konkureerida ei Põhjamaade ega Lääne-Euroopa samalaadsete õppeasutustega. Nii

liiksid 1850. aastatel välismaale õppima siirdunud noored eesotsas Werner Holmbergiga Saksamaa kunstielu keskusesse Düsseldorfi. Paarikümne aasta jooksul hakkas Düsseldorfi positsioon siiski nõrgenema, järjest rohkem huvituti Prantsusmaast ja eriti Pariisist. Moodne Pariis oma parkide ja bulvaaritega, linnaruumis pidevalt vahelduv vaatamäng ja meelelahutused lummasid põhjast tulnud noori kunstnikke. 1880. aastail proovisid nad prantsuse kunsti eeskujul kujutada reaalsust võimalikult tõepäraselt. See elutruuduse nõue viis maalijad tööle vabasse õhku ning mõjutas lisaks värvikasutusele ja maalimistehnikale ka motiivide valikut. Kunstnikud pöörasid oma pilgu, piltlikult öeldes, kõrgklassi salongist talu-

poja kambrisse. Seejuures olid Soomes talurahva-ainelised teosed tihedalt seotud rahvuslike pürgimustega.

Soome tuntuima realisti Albert Edelfelti maalid "Ruokolahti eided" (1887) ja "Värväl" (1887) kõnelevad lihtsast ja Soome looduse harmoonilisest kokkukuulumisest. Patriootilised tunded viisid kunstnikud paikadesse, mis varem olid nende maalimisretkede kaartidelt välja jäänud. Nii võttis Akseli Gallen-Kallela ette rännaku Kesk-Soome vabadikutaludesse, et maalida skandaalse otsekohesusega sealseid talupojatüüpe.

Edelfelti liikumine Helsingi, Peterburi ja Pariisi kolmnurgas iseloomustas Soome kunsti ida ja lääne piirile jäävat positsiooni rahvusliku enesemääratlemise hetkel. Ühelt poolt kunstikeele uuendamise tarve, teisalt aga üha tugevamalt esile tõusnud rahvuslikkuse aade inspireerisid 19. sajandi soome kunstnikke n-õ suurteks loominguisteks sünteesideks.

Naiskunstnike tähendus

Kui 1848. aastal alustas Helsingis tegevust Soome Kunstühingu Joonistuskuul, said ka maalimisvõimaluse professionaalselt kunstist õppimiseks. 1880. aastate soome kunsti eripäraks võibki pidada suure hul-

Mõistatuslik “Moosese leidmine”

Jean François de Troy. Moosese leidmine. U 1717. EKM

FOTO STANISLAV STEPASKO

Prantsuse rokokoomaalijale Jean François de Troyle (1679–1752) omistatud “Moosese leidmine” on üks neist kunstiteostest, mis tänaseni kärkevad endas saladust ja pakuvad uurimisainest.

18. sajandi Prantsusmaa maalžanrite hierarhias kuulus kõrgeim koht ajaloomaalile. Viimase hulka arvati ka Vana Testamendi lugusid illustreerivad kunstiteosed. Moosese elu ja tegevust käsitlevatest kirjakohtadest on kunstnik kujutamiseks valinud hetke, mil vaarao tütar oma kaaskondlastega leiab Niiluse lainetel korvi Mooses-lapsega. Piiblistseenilt röövivad toidusid ning teosele annavad ehkrokokoolikult rõõmsa ja mängleva ilme kaunid elegantsed daamid ja idülliline loodus. Figuurigruppi ümbritsevat pehmes valguses idealiseeritud maastikku seob Egiptusega vaid taamal paistev püramiidi baas. Nagu rokokooajastul pahatihti, kaotas süžee oma tähenduse ja tähtsuse ning kompositsiooni peamisteks eesmärkideks said dekoratiivsus ja elegantsus.

Portreekunstniku pojana valdas Jean François de Troy väga hästi inimese kujutamist, suurt tähelepanu pööras ta samas ka rõivadetailidele ja aksessuaaridele. Ajaloomaalijana Prantsuse Kuninglikku Maali- ja Skulptuuriakadeemiasse kuulunud de Troy on tuntud eelkõige oma väikeste ja elegant-

sete mütoloogiliste kompositsioonide ning Pariisi kõrgkihi elu kajastavate teoste järgi. Milline aga ka poleks süžee, de Troyst võib kõnelda kui virtuoosset naiste kujutajat: just õrnusega maalitud kaunid naised on tema piltide peategelased. Viimane kehtib ka 1950. aastatel Johannes Mikkeli kogusse jõudnud “Moosese leidmise” kohta.

Tänaseni on täpselt teadmata 1717. aasta paiku valminud maali teekond Prantsusmaalt Eestisse, kus seda võib pidada üheks Mikkeli muuseumi pärliks. Küsimusi tekitab ka maali autorlus: signatuur löuendil seob teose mõnevõrra hilisema prantsuse kunstniku Carle van Loo nimega. Ehkki kunsti ajaloolased kalduvad maali autoriks pidama siiski de Troyst, pakub ligi 300aastane teos oma atribuutsiooni ja ajalooa endiselt uurimisvõimalusi ning võib kaunidusega.

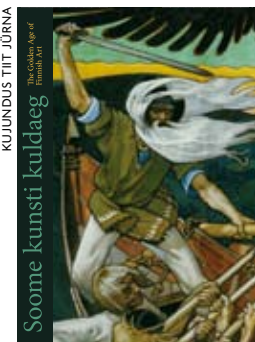
Lähiajal on ilmumas Johannes Mikkelis isikut, kunstikogu ja tänast Mikkeli muuseumi lähemalt tutvustav kataloog.

KERTTU MÄNNISTE TUDENG, KADRIORU KUNSTIMUUSEUMI GIID

Jean François de Troy maali “Moosese leidmine” (u 1717) saab näha Mikkeli muuseumi püsiekspositsioonis.

Kirjastusuudiseid

TULEKUL

Akseli Gallen-Kallela. Sampo kaitsmine. 1896. Detail. Turu Kunstimuuseum

Soome kunsti kuldaeg Meistriteoseid Turu Kunstimuuseumi kogust

Kumus 28. märtsist kuni 8. juunini avatud näituse kataloog tutvustab silmapaistvamate meistriteoste kaudu soome kunsti ajalugu 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses; lisatud on ka kunstnike biograafiad ja ülevaade olulisematest faktidest selle perioodi Soome kultuuriloos. Tekstid on kirjutanud Mia Haltia, Christian Hoffmann ja Tiina Abel.

Koostaja Tiina Abel
Kujundus Tiit Jürna
Eesti ja soome keeles, resümeed inglise ja vene keeles, illustreeritud
192 lk

Igatsedes mägesid Suveniirrukiste komplekt

Kadrioru kunstimuuseumis kuni 11. maini avatud näitusega “Igatsedes mägesid. Šveitsi maastikud Balti kunstis” kaasnev suveniirrukiste komplekt sisaldab infoldikut, Šveitsi ja Liivimaa ajaloolisi maakaarte, omaaegseid reisirühmide kunstnikele ning seitset erinevat postkaarti näituse esindatud kunstnike loomingust.

Koostaja Kadi Polli
Kujundus Tiit Jürna
Eesti ja saksa keeles

Koostajad Ivar-Kristjan Hein ja Kadi Polli
Kujundus Mari Kaljuste
Eesti ja inglise keeles, illustreeritud
158 lk

TULEKUL

Kujundus Mari Kaljuste

Johannes Mikkeli kunstikogu

Eesti ühe olulisema kunstikogu ja Johannes Mikkeli kolleksiooni kataloog toob lugejateni muuseumikuraatorite valiku kogu päritest, tutvustades selle väärtuslikemaid, Euroopa kunstiloos kaasa rääkivaid teoseid; lisaks antakse ülevaade Johannes Mikkeli elukäigust ja Mikkeli muuseumi loomisest. Tekstid on kirjutanud Anu Allikvee, Ivar-Kristjan Hein, Greta Koppel, Kersti Kuldna-Türkson, Mai Levin, Alar Nurkse ja Kadi Polli.

tuli punktis

FOTO STANISLAV STEPASKO

Rudolf Pangsepp. Rahu jõud on võitmatud! 1951. Plakat. EKM

Turu Kunstimuuseumis avatakse 5. mail suur stalinistliku realismi näitus (kuraatorid Kari Immonen ja Susanna Luojus), mis on koostatud Eesti Kunstimuuseumi kogude põhjal ja on Kumu kunstimuuseumile esimeseks tõsiseks välisnäituseks.

Miks “Punased lipud”? Miks stalinism? Meil on ju ometi palju ilusamat ja meie meelest huvitavamast kunsti ...

Kõige lihtsam oleks vastata – sel leparast, et Turu Kunstimuuseumi huvitas just see periood. See – ja tegelikult kogu sotsialistliku realismi periood ehk nõukogude aeg – on midagi sellist, mida meil on ja neil ei ole.

Meil on suurepärase kogu sellest, mida nimetatakse poliitiliseks kunstiks. Jälgides tänaseid kunstimaailma meesid, üleskutseid, ringkirju, seminare, ümarlaudu, näeme, et suur hulk tegeleb märksõnadega “poliitilis”, “poliitiline” jne. Tänapäeva kunstniku suhe poliitikasse on tüüpiline heale demokraatlikule tavale – vaba oma kriitikas, provokatiivne, kuid mitte eluohtlik. Meie kogud räägivad ajast, kui kunstitegemine oli eluohtlik. Ajast, kui valikud, mida tegelikult polnud, jäeti lahkelt kunstnikule.

Koostades näitust niivõrd problemaatilise ajast, tuleb arvestada väga erinevate lähenemisviisidega. Periood 1945–1955 (käesoleva näituse puhul on stalinistlikule kunstile li-

perioodi olulisust. Ma kardan, et seda alahinnatakse.

Neile, kelle sünniaastad jäävad sügavamale Nõukogude aega, tähistab see periood pigem nähtust, millest meelsasti ei räägita, ning hoidutakse ennast ja oma eluaga sellega samastamast. Väidetatakse, et see on häbiväärne ja meil on paremat, läänelikumat kunsti. Tänapäeva noortele võib stalinistlik kunst olla midagi veidrat, sellega seotud õuduslood meenutavad pigem arvutimänge, kus mõrvad ei toimu päriselt. Tänapäeva Lääs tunneb selle perioodi vastu on ka Soome inimesel raske uskuda, et see kõik oli päriselt, et ei tohtinudki teisiti maalida, või et oli võimatu olla kunstnik oma südametunnistusega kompromissile minemata. Meie ajalugu kinnitab, et see oligi nii, et ka parimad tolleaegsed kunstnikud ja kriitikud hulgast kirjutasid patukahetsuskirju, vabandasid välja oma annet ja kalduvusi, ning saadeti sellest hoolimata vangilaagritesse. Meie ajaloos olid need nii rängad aastad, et mõjutasid kunstiajalugu peaaegu 1991. aastani. Ükskõik kuidas me täna oma sõjajärgset kunsti vaatame, ei pääse me teadmisesest, et vaba looming, lubatud liikumise ruum oli äärmiselt väike ja piiratud, et radikaalsuseks võis osutada juba ootamatu värvilaik paremal põsel ...

Piinav ajalugu ei lase meil loomulikult distantseeruda sellest perioodist, me oleme talle isiklikult liiga lähedal.

On hea, kui meie rahulik ja filosoofiline põhjanaanaber suudab ühendada nii meie ajaloolise tundlikkuse kui ka distantseerituma pilgu kogu perioodile. Stalinism ei olnud ju ainult meie probleem. Ja samal ajal oli külm sõda ning abstraktne kunst muutunud USAs kultuuriirelvaks ...

Seega, sõjajärgne periood on veelgi keerulisem ja meie kunst on vaid selle üks väike osa. Tõenäoliselt küll kõige traagilisem osa, paraku.

Punaste lippude all

jepanu ka kõik teised perioodid ette võtab)? Tunnistan, et kaalusime seda hetkeks ja leidsime, et vahest poleks õige sellist näitust saata näiteks Kreekasse või Hispaaniasse, kus meie ajalugu tõesti ei tunta ja kus naturalistlik agitatsiooniline pildikeel oleks lihtsalt eksootika iseenest.

Aga Soome ja ka Rootsi peavad seda teadma. Sest hoolimata kõigest, mida oleme üritanud oma ajaloost rääkida, ei suuda normaalses demokraatlikus ühiskonnas üles kasvanud inimene kuidagi aru saada, milleks oli kunstnikul vaja sellist jama maalida. Ning seetõttu on ka Soome inimesel raske uskuda, et see kõik oli päriselt, et ei tohtinudki teisiti maalida, või et oli võimatu olla kunstnik oma südametunnistusega kompromissile minemata. Meie ajalugu kinnitab, et see oligi nii, et ka parimad tolleaegsed kunstnikud ja kriitikud hulgast kirjutasid patukahetsuskirju, vabandasid välja oma annet ja kalduvusi, ning saadeti sellest hoolimata vangilaagritesse. Meie ajaloos olid need nii rängad aastad, et mõjutasid kunstiajalugu peaaegu 1991. aastani. Ükskõik kuidas me täna oma sõjajärgset kunsti vaatame, ei pääse me teadmisesest, et vaba looming, lubatud liikumise ruum oli äärmiselt väike ja piiratud, et radikaalsuseks võis osutada juba ootamatu värvilaik paremal põsel ...

Piinav ajalugu ei lase meil loomulikult distantseeruda sellest perioodist, me oleme talle isiklikult liiga lähedal.

On hea, kui meie rahulik ja filosoofiline põhjanaanaber suudab ühendada nii meie ajaloolise tundlikkuse kui ka distantseerituma pilgu kogu perioodile. Stalinism ei olnud ju ainult meie probleem. Ja samal ajal oli külm sõda ning abstraktne kunst muutunud USAs kultuuriirelvaks ...

Seega, sõjajärgne periood on veelgi keerulisem ja meie kunst on vaid selle üks väike osa. Tõenäoliselt küll kõige traagilisem osa, paraku.

SIRJE HELME KUMU KUNSTIMUUSEUMI DIREKTOR

satud ka teosed hilisemast ajast kuni Varssavi pakti vägede tungimiseni Prahasse 1968. aasta augustis, mis ühtlasi tegi lõpu unelmatele Nõukogude võimu võimalikust demokraatiseerumisest, nn inimnõuga sotsialismist) oli aeg, mil esteetiliselt küsimusi asendasid ideoloogilise ustavuse kriteeriumid. Isegi praegu ei pruugi me leida professionaalide hulgas konsensust, hindamaks selle

de Liitu tunduvalt keerulisem seletada stalinliku kunsti fenomeni kui näiteks 1920. aastate post-cézanne'ismi.

Aga tagasi “Punaste lippude” juurde. Tegemine ei ole ju lihtsalt võimalusega oma kogusid näidata, tegu on ka meiepoolse vastutusega, koguni moraalse otusega. Kas me tahame, et meie kultuuri esindab just nimelt see näitus (sest vaevalt et Turu Kunstimuuseum nüüd jär-

Johannes Pääsuke. Muhulased sõidavad aurulaeval "Neeva" mandrile tööle. 1913. Eesti Rahva Muuseum

Johannes Pääsuke. Muhi Painaste küla pere lõunal. 1913. Eesti Rahva Muuseum

Reis maale

Etnograafilised tüübid ja foto

Etnograafias ja fotograafias tehakse järjepidevaid katseid kirjeldada inimest kui sotsiaalset nähtust, esitada inimeste kaudu eri kultuure. Sageli kuulub uurimuse juurde välitöö, mille ajal tehakse palju pilte ja peetakse matkapäevikut või kolonialistlikku aruannet, kirjutandu narratiivne vorm laeb informatsioonivälja tähendustega. Fotosid silmitsedes kohtub vaataja pildi välimise (kujutise tekkepõhjus, pildistaja, ajalugu) ja sisemise (mida kujutatakse pildil) narratiiviga. Sellest sõltuvad ka pildi tähendused. Antropoloogiline foto püüab omakorda tõlgendada erinevusi.

Inimest iseloomustab asjade lahterdamine stereotüüpse lähenemise kaudu – setud viinapudeliga, nutvad karjalased jms kujutised tõendavad meie iha tüpoloogiate järele. Fotograafia leiutamine andis suurepärase võimaluse inimtüüpide vaatlemiseks, kollektioneerimiseks ja arhiveerimiseks, kas mõne institutsiooni tellimusel või fotograafi oma algatusel. Rahvuse kujutisi hakati konstrueerima ja levitama fotode abil, tüübid muutuvad fotos rohkem nähtavaks ja tähenusrikkaks, detailid lähenevad üldistusele ja kuulutavad tõde, tekitades stereotüüpe ja valetõlgendusi. Järelikult, oleks usaldusväärne ja elulähedane, tuleb olla äratuntav ja stereotüüpne. Tüpoloogiate 20. sajandi alguse Euroopa

vastena meenuvad esimestena August Sanderi saksa inimesed ning Eugène Atget' Pariisi vaated.

Johannes Pääsuke pildistas Eesti Rahva Muuseumi teenistuses olles algupärast rahva elu. Eesmärgi kõrval edastada olulisi ja kaduvaid külgi maa-elus oli talle tähtis pildi esteetiline õnnestumine ehk kujundliku ja konkreetse paras doseerimine. 20. sajandi modernismi lööksõnad – originaalsus, autentsus ja kirjeldus – klapiivad Pääsuke arusaamaga. Etnofoto jagab sarnasid jooni dokumentalistikaga, mõlemad on lavastuse eri vormid. Etnograafilises lähenemises domineerivad lisaks realismitõelusele kirjeldus ja uurimus, etnopolit osutab laiale dokumentaalse objektiivsuse-subjektiivsuse ja fiktsiooni skaalale.

Filmiliku ülesehitusega on Pääsuke "lavastanud" kaadri "Muhu Painaste küla pere lõunal" ERMi pildistamisretke ajal. Einestamisest saartel on Pääsuke teinud mitu ülesvõtet. Teda võis fotogeeniilise stseeni juures paeluda ka soov koht lõpuks korralikult täis süüa, sest peaaegu kaks kuud väldanud matruerema ja levitama fotode abil, tüübid muutuvad fotos rohkem nähtavaks ja tähenusrikkaks, detailid lähenevad üldistusele ja kuulutavad tõde, tekitades stereotüüpe ja valetõlgendusi. Järelikult, oleks usaldusväärne ja elulähedane, tuleb olla äratuntav ja stereotüüpne. Tüpoloogiate 20. sajandi alguse Euroopa

vastena meenuvad esimestena August Sanderi saksa inimesed ning Eugène Atget' Pariisi vaated.

sikaga toitu ulatava naise (ema?) käsi. Laua paremas otsas küünitab heledas pearätikus suurem tüdruk lusikat enda poole. Nooremad ja keskealsed mehed pilditl puuduvad. Pääsuke sõnul oli "paljude saarlaste ja sõrvelaste jutus kuulda, et nende poegi rohkesti Ameerikas laevadel olevat ja mujal hästi teenivat ning vahetevahel jälle kodumaa-le vaatama tulevat". Ei ole siis imestada, et saartel tehtud pildidel sammub künniandra taga naine. Söögilauakaader on komponeeritud sügavusse taanduvana, esiplaanil troonivad kolm rahvakuunsti valdkonda kuuluvat tooli, pildi külgi tasakaalustavad needsamad tüdrukud heledas ja tumedas rätis. Keskel istuva noore naise pilk kohtub vaataja omaga, nii nagu see pildi tegemise ajal kohtus objektiivi kaudu Pääsuke silmaga. Pildide vahetamine märgib muuhulgas päevapiltniku silmapaistvaid suhtlejavoimeid.

Johannes Pääsuke (1892–1918) tegevus "tüüpuste" kogumisel jäi lühikeseks võrreldes temast pisut vanema kaasaegse sakslase August Sanderi (1876–1964) elutööga "20. sajandi inimesed". Sanderi pildistas oma karjääri alguses talupoegi, tema tuntud foto "Noortalunikud" (1914) kujutab kolme Westervaldi noormeest, kes, pühapäevareidid seljas, seisavad põlluteel jalutuskepile toetudes. Alfred Döblin nimetab Sanderi inimitüüpide pildistamise praktikat pildisotsioloogiaks. Sissejuhatavas essee Sanderi raamatule "Meie aja nägu" (1929) selgitab Döblin tüüpide kujunemist nominalistide ja universaalide-realistide vaidluse selle üle, kas ese on vanem kui tema mõiste või vastupidi. Tüübid on igavesed, neil puuduvad isikupärased jooned.

Isiklik taandub rahvuse-, klassi-, ameti- ja usutunnuste ees. Teatud vahemaa pealt kaovad erinevused ja universaalid-realistid pääsevad löögile. Ajalugu kirjutatakse distantsilt; materjal kaob, representatsioon säilib.

Ühel teisel Pääsuke fotol 1913. aastast sõidavad muhulased aurulaeval "Neeva" mandrile tööle. Pilt on tehtud fotograafi mandrilt Muhusse jõudmise esimesel päeval. Kultuuri sisevaatluses on vahemaa lühemad ja empaatia tugevam. Pääsuke matkapäevikus leiame sarnase stseeni kirjelduse reisi lõpus: "Nüüd algas alles rüüselmine, sest ka muhulasi oli 50 ümber Suurelemaale (Väljamaale) tööle minemas, kõigil oli niisama palju kompsusi kui meilgi, kiiluti terve kaks suurt parka, üks inimesi ja teine kastisi puupüsti täis, nii siis tutasime merele suure laeva ligi, kus ka paar tundi ära kulus, enne kui ta minema sai." Eesti sisemaist tööjõuliikumist käsitlev foto toob meelde Alfred Stieglitzi kuulsat pildi "Vahetekk" (1907; esimest korda ilmunud almanahhis "Camera Work" 1911. aastal), mida Pääsuke vaevast näinud oli. "Kaiser Wilhelm II" pardal oma naisega Euroopasse seilanud Stieglitzi võlusid laevatekkidel silma hakanud huvitavad vormid ja talle neist vastupeegelduv elutunne. Võime ainult oletada, miks ida-eurooplane välimusega inimesed alumisel tekil Ameerikast Euroopasse tagasi sõidavad.

LIINA SIIB NÄITUSE "REIS MAALE" KURAATOR

Näitus "Reis maale. Etnograafilised tüübid fotos" on Kumu III korruse B-tiivas avatud 14. septembrini 2008.

Juri Lissovski. Sürja galaktikad. 2008. Osa seeriast

Põhi ja kirre: kontinentaalne alateadvus

Kaasaegne kunst ja soome-ugri maailm

Mordva, Udmurdi, Mari Eli ja Komi vabariigid Kirde-Venemaal on eestlaste, soomlaste ja ungarlaste sugulasrahvaste kodumaad. Isegi kui neid rahvaid ei ähvarda otsene väljasuremisohk, tunnevad nad – nagu kõik väikerahvad – muret oma keele ja kultuuri püsimise ning tulevikuarengute pärast. Nad teadvustavad end "soome-ugri maailmana" ja moodustavad virtuaalse kultuuriregiooni koos karjalaste ja kahe soome-ugri rahvaga Lääne-Siberis, hantide ja mansidega.

Eestil on oma sugulasrahvaste ning nende pealinnade Söktövkari, Joškar-Ola, Saranski ja Iževskiga mitmeid kultuurilisi ja poliitilisi kontakte. Siiski on "Põhi ja kirre" nende nelja maa esimene suurem kaasaegne kunsti näitus Eestis.

Projekti algataja ja teostaja on Rootsia kuraator Anders Kreuger, kes kutsus endaga eelmisel suvel Venemaale reisile neljalt Euroopa maalt pärit kunstnikud: Sándor Bodó (1972) Ungarist, Mark Raidpere (1975) Eestist, Nina Roosi (1956) Soomest ja Darius Ziura (1968) Leedust. Nad kõik löid reisis inspireerituna uued teosed – installatsioonid, maalid, videod, fotod. Lisaks on näitusel väljas juba varem tehtud tööd Róza El-Hassanilt (1966) Ungarist ning Eve Kaselt (1957) ja Signe Kivilt (1956) Eestist.

Väljapanek pakub ka harvaesinevat võimalust tutvuda tänapäeva kunstiga sellest kõrvalejäänud piirkonnast, mis on – paljudele ehk üllatuseks – ometi

osa Euroopast. Oma uute teostega on esindatud komi kunstnikud Juri Lissovski (1964) ja Pavel Mikušev (1962) Söktövkari, Joškar-Ola, Saranski ja Iževskiga mitmeid kultuurilisi ja poliitilisi kontakte. Siiski on "Põhi ja kirre" nende nelja maa esimene suurem kaasaegne kunsti näitus Eestis.

Projekti algataja ja teostaja on Rootsia kuraator Anders Kreuger, kes kutsus endaga eelmisel suvel Venemaale reisile neljalt Euroopa maalt pärit kunstnikud: Sándor Bodó (1972) Ungarist, Mark Raidpere (1975) Eestist, Nina Roosi (1956) Soomest ja Darius Ziura (1968) Leedust. Nad kõik löid reisis inspireerituna uued teosed – installatsioonid, maalid, videod, fotod. Lisaks on näitusel väljas juba varem tehtud tööd Róza El-Hassanilt (1966) Ungarist ning Eve Kaselt (1957) ja Signe Kivilt (1956) Eestist.

Näitus põhineb mahukal kultuuriuuringusel ning esitleb lähemas soome-ugri ajaloo olulisi inimesi. Udmurtia Vavoži rajoonist on toodud Tallinna terve poeedit, etnograafi ja õpetajale Kuzebai Gerdile (1898–1937) pühendatud muuseum, kus 14.–16. märtsil tegid udmurdi- ja venekeelseid ekskursioone muuseumitöötajad, hiljem jätkavad Kumu giidid eri keeltes. Ekspositsiooni on kaasatud mari poeedi Valentin Kolumbi (1935–1974) audiovisuaalne looming, samuti komi matemaatika ja filosoofi Vassili Nalimovi (1910–1997) töö tutvustus ning Mordvas sündinud skulptori Stepan Erzia (1876–1959) elukäiku ja teoseid tutvustavad arhiivifotod.

Näituse filmiprogramm sisaldab Lennart Meri ja Mark Soosaare dokumentaalfilme, samuti telekanalite Komi Gor, Mari El ja My Udmurtia arhiivimaterjale. 14. märtsil esitasid lauljad Zoja Bernikova Mari Elist ning Nadežda Utkina Udmurtiast Kumu audi-

Stepan Erzia. Monumentaalkultuuri projekt Rio de Janeirole. 1931

Näitus "Põhi ja kirre" on Kumu 5. korrusel avatud 18. maini 2008.

Kumu auditoorium

kunst film muusika tants teater

APRILL – JUUNI

T 25.03	19.00	Tantsukunst Kumu: TADaC – Theatre Academy Dance Company (Soome)
K 26.03	18.00	Kumu dokumentaal: "Annie Leibovitz – elu läbi objektiiv" (rež Barbara Leibovitz, USA 2007)
N 27.03	18.00	"Kalevipoeg". VAT teater
R 28.03	18.00	"Kalevipoeg". VAT teater
P 30.03	17.00	"Jazzkaar": "Pühendus Uno Naissoole 80"
E 31.03	18.00	Animafilmide programm
T 1.04	18.00	Mängufilm "Minu mustikakarva ööd" (rež Wong Kar-Wai, USA 2007)
K 2.04	18.00	Kumu dokumentaal: Pilte Nõukogude Eestist (vt lk 8)
N 3.04	18.00	Näituse "Soome kunsti kuldaeg" filmiprogramm: "Sinine laul: Sellised me oleme" (rež Peter von Bagh, Soome 2003)
K 9.04	18.00	Kumu dokumentaal: "Alati igavesti! Kas revolutsioon jätkub ka homme?" (Suurbritannia 2006). Kommenteerib Andres Herkel.
R 11.04	17.30	EKL kunstnikufilmi "Uno Roosvalt" (rež Igor Ruus, 2008) esilinastus
T 15.04	19.00	KuMu Kumu. Eesti Interpreetide Liidu kontserdisari
K 16.04	18.00	Kumu dokumentaal: Pilte Nõukogude Eestist (vt lk 8)
N 17.04	18.00	"Jazzkaar": Weekend Guitar Trio 15 years & Markus Reuter
N 17.04	20.30	"Jazzkaar": Tanel Ruben Project feat Kadri Voorand & Kristjan Randalu
R 18.04	11.00	Seminar "Reis maale. Etnograafiline konstruktsioon fotos ja filmis" (vt lk 7)
P 20.04	18.00	"Jazzkaare" teemapäev "Kunst ja muusika". Kelli Uustani & Aivar Vassiljev Acoustic Band
E 21.04	18.00	"Jazzkaar": "TH8" (Prantsusmaa)
E 21.04	20.30	"Jazzkaar": "Dinosau feat Lena Nyman" (Norra)
T 22.04	18.00	Animafilmide programm
K 23.04	18.00	Kumu dokumentaal: Pilte Nõukogude Eestist (vt lk 8)
R 25.04	19.00	Tantsukunst Kumu: "Human Imitations" (Karttunen Kollektiiv)
L 26.04	19.00	Tantsukunst Kumu: "Human Imitations" (Karttunen Kollektiiv)
K 30.04	19.00	Kumu dokumentaal: "Rhythm is it!" (rež Thomas Grube, Enrique Sánchez Lansch, Saksamaa 2004)
K 30.04	21.00	Diplomaatilised noodid
T 06.05	19.00	KuMu Kumu. Eesti Interpreetide Liidu kontserdisari
K 7.05	18.00	Kumu dokumentaal: "Reis Aiasse: harmoonia otsingul" (rež Thomas Grube, Saksamaa 2008)
T 13.05	18.00	Mängufilm "Hing kinni" (rež Kim Ki-duk, Lõuna-Korea 2007)
K 14.05	18.00	Kumu dokumentaal: "Maailmamuutjad"
N 15.05	17.00	Dokumentaalfilmi "Monument" (Tõnu Virve, Freyja Film 2008) esilinastus
E 19.05	18.00	Animafilmide programm
K 21.05	18.00	Kumu dokumentaal: "Maailmamuutjad"
N 22.05	18.00	Espoo Moodsa Kunsti Muuseumi direktori Markku Valkoneni loeng "Soome kunsti kuldaeg"
K 28.05	18.00	Kumu dokumentaal: "Maailmamuutjad"
N 29.05	18.00	Performance'ifestival "Diverse Universe"
K 4.06	18.00	Kumu dokumentaal: "Maailmamuutjad"
K 11.06	18.00	Kumu dokumentaal: "Maailmamuutjad"
R 20.06		Kumu ÖÖ

Gottlieb Welté Mainzi Maakonnamuuseumis

Eesti Vabariigi 90. aastapäeval, 24. veebruaril avati Mainzi Maakonnamuuseumis pidulikult Mainzist pärit ja Eestis surnud kunstniku Gottlieb Welté (1745/48–1792) teoste näitus. Kadrioru kunstimuuseumis koostatud näitust eksponeeriti Tallinnas nimetuse all "Maarjamaa rokokoo" ja see leidis siin käsitlemist eelkõige populaarses mõisakultuuri kontekstis. Mainzis on näitust täiendatud gravüüride, joonistuste ja kohaliku Hächsti portselaniga, kuid välja on pandud ka kunstniku teosed Eesti Kunstimuuseumi, Eesti Ajaloomuuseumi, Tallinna Linnamuuseumi ja galerii Rios kogudest. Mainzi näituse pealkiri – "Lihvimata geniaalsus – Die Wilde Genialität" – on laen Frankfurti kunstiajaloolase Ph. Fr. Gwinneri 1867. aasta hinnangust Welté teostele, mis rõhutab kunstniku

erandlikkust. Kahe muuseumi koostöö tulemusena oli võimalik ühendada seni vähe hinnatud andeka kunstniku eri eluperioodid ning anda tema loomingust võimalikult terviklik pilt. Näitust saadab Eesti Kunstimuuseumi ja Mainzi Maakonnamuuseumi koostöös valminud eesti- ja saksakeelne kataloog, mis on esimene monograafia Gottlieb Weltést. Saksa publikule jääb näitus koos mitmekülgse raamprogrammiga avatuks kuni 20. aprillini. Vaata ka www.landmuseum-mainz.de.

ANNE UNTERA
EKM GRAAFIKAKOGU JUHATAJA

Tervituskaardid E-Kunstimuuseumist

Eesti Kunstimuuseumi digitaalarhiiv E-Kunstimuuseum on 2008. aasta alguses täienenud peaaegu sama suure hulga pildimaterjaliga kui kahe eelneva aasta jooksul kokku. Lisaks on kõigil huvilistel nüüdsest võimalik saada digitaalset tervituskaarti ehk e-kaarti, mis ühtlasi juhatab saaja E-Kunstimuuseumisse teostega lähemalt tutvuma.

Jõuluajaks e-kaardid tõid kaasa hulgaliselt E-Kunstimuuseumi külastusi üle maailma ning kaarte saadeti kümneid tuhandeid. Sõbrakuu e-kaart päl-

vis ligi 3000 külastaja tähelepanu ning märtsis avanes naistepäevateemaline kaardivalik.

Tasuta e-kaardi saatmise võimalus on toonud E-Kunstimuuseumi uuteks kasutajateks just õpilasi. Peagi avaneb samas ka ligipääs fotodele, mis tutvustavad nii ajaloolist kui ka värsket kunstielu kroonikat. Vaata <http://digikogu.ekm.ee>.

MAIU KURVITS
EKM DIGITAALARHIIVI PROJEKTJUHT

Kumu näitused Soomes ja Prantsusmaal

Kumu kunstimuuseum korraldab sel aastal kaks välisnäitust. Aprillis on Prantsusmaal Tours'i näitustemajas avatud eesti kaasaegse kunsti näitus (kuraator Eha Komissarov), mis korraldatakse koostöös Eesti Vabariigi saatkonnaga Pariisis. Mais avatakse Turu kunstimuuseumis Soomes sotsrealistliku kunsti näitus "Punaste lippude all" (kuraatorid Susanna

Luojus ja Kari Immonen), mis sügisel liigub edasi Malmö kunstimuuseumisse Rootsis. Sellega seoses suletakse märtsi lõpus Kumu sotsrealistliku kunsti ekspositsioon ning alustatakse kogu IV korruse püsiväljapaneku uuendamist kahes osas (pool ekspositsiooni vahetatakse välja märtsi lõpust mai alguseni, teine pool septembris).

Briti Nõukogu raamatud kunstimuuseumile

Märtsis tegevuse lõpetav Briti Nõukogu raamatukogu kinkis Eesti Kunstimuuseumi raamatukogule 134 raamatut, sealhulgas kirjandust inglise kaasaegsest kunstist, arhitektuurist, disainist, moest, samuti Londoni linnast jm ning ajakirjade The World of

Interiors ja Blueprint viimased aastakäigud. Uudiskirjandus on kantud Esteri e-kataloogi (<http://ester.nlib.ee>) ning sellega on võimalik tutvuda EKM raamatukogus Kumu (E–T 10.00–17.00, K–R 10.00–18.00).

Eesti Kunstimuuseumi uudised Vikerraadios igal kolmapäeval pärast kella 17.00 uudiseid

Saade "Kumuism" Raadio 4 eetris igal kolmapäeval kell 13.30

EESTI KUNSTI TOETUSFOND a/a 10220034379014

agent Eesti Kunstimuuseumi ajaleht / nr 14, märts 2008 / Weizenbergi 34 / Valge 1, 10127 Tallinn / +372 602 6001, muuseum@ekm.ee / Järgmine agent ilmub juunis 2008
Toimetaja Anu Allas. Kolleegium: Tiina Abel, Ivar-Kristjan Hein, Sirje Helme, Krista Ivask, Kristiina Pennar, Hanno Soans, Maria-Kristiina Soomre, Kädi Talvoja

agent ilmub koostöös Eesti Ekspressi Kirjastuse ASiga

© Eesti Kunstimuuseum 2008

ISSN 1736-2520

